KLASTER MODELI ASOSIDA HUDUDIY IXTISOSLASHUVNI RIVOJLANTIRISHNING KONSEPTUAL ASOSLARI

Uralov Farruh Abdurazzoqovich
Qarshi davlat universiteti Mustaqil tadqiqotchisi

Hududiy iqtisodiy o'sishda klasterlash va sanoat ixtisoslashuvining xorijiy tajribasini o'rganish zamonaviy iqtisodiy siyosatni shakllantirishda muhim ilmiy-amaliy axamiyat kasb etadi. Chunki rivojlangan davlatlar tajribasi hududlarning tabiiy resurslari, innovatsion salohiyati va ishlab chiqarish imkoniyatlarini samarali birlashtirish orqali yuqori iqtisodiy natijalarga erishish mumkinligini ko'rsatmoqda. Xususan, Germaniya, Janubiy Koreya, Xitoy, AQSH va Italiya kabi davlatlarda sanoat klasterlari hududiy raqobatbardoshlikni oshirish, eksport hajmini kengaytirish, yangi ish o'rinlarini yaratish hamda texnologik modernizatsiyani jadallashtirishning asosiy vositalaridan biri sifatida namoyon bo'lgan. Shu sababli xorijiy tajribani o'rganishning asosiy maqsadi — hududiy rivojlanishda muvaffaqiyatli qo'llanilgan mexanizmlar, boshqaruv usullari va institutsional yondashuvlarni tahlil qilish hamda ularni milliy iqtisodiyot sharoitiga moslashtirishdan iboratdir. Mazkur jarayonning muhimligi shundaki, klasterlash va sanoat ixtisoslashuvi hududlarning ichki imkoniyatlarini aniqlash, iqtisodiy faoliyatni hududiy jihatdan muvofiqlashtirish va resurslardan samarali foydalanishga xizmat qiladi. Xorijiy tajriba asosida hududlar o'rtasida sog'lom raqobat muhiti shakllanadi, innovatsion faoliyat rag'batlantiriladi va ishlab chiqarish zanjirlarining integratsiyasi kuchayadi. Ayniqsa, "aqlli ixtisoslashuv" konsepsiyasi asosida hududlarning noyob ustunliklarini aniqlash va ustuvor tarmoqlarni rivojlantirish iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Mazmunan, xorijiy tajriba klasterlar faoliyatini tashkil etish, investitsiyalarni jalb qilish, texnologiyalar transferi, ilmiy-tadqiqot muassasalari bilan sanoat korxonalari integratsiyasini kuchaytirish hamda eksportga yo'naltirilgan ishlab chiqarishni rivojlantirish kabi yo'nalishlarni қамrab oladi. Mohiyatan esa ushbu yondashuv hududiy iqtisodiyotning tarkibiy transformatsiyasini ta'minlash, yuqori qo'shilgan qiymat yaratish va global qiymat zanjirlariga integratsiyalashuv orqali milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirishga qaratilgan. Shu jihatdan, xorijiy tajribani chuqur o'rganish va uni O'zbekiston hududlari, xususan sanoat salohiyati yuqori bo'lgan viloyatlar sharoitiga moslashtirish hududiy iqtisodiy o'sishni jadallashtirishning muhim strategik yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. So'nggi o'n yilliklarda hududiy iqtisodiy rivojlanish paradigmasi fundamental o'zgarishlarga uchrab, asosiy e'tibor alohida sanoat obyektlaridan sanoat klasterlari deb nomlanuvchi o'zaro bog'liq agentlarning murakkab tizimlariga ko'chirildi. Hududlarning zamonaviy iqtisodiy o'sishi endilikda ishlab chiqarish quvvatlarining tasodifiy to'planishi natijasi sifatida qaralmaydi; aksincha, u chuqur hududiy ixtisoslashuv hamda biznes, fan va davlat o'rtasidagi sinergiya natijasi deb e'tirof etiladi. Sanoat klasterlari muayyan sohalarda bir vaqtning o'zida raqobatlashadigan va hamkorlik qiladigan o'zaro bog'liq kompaniyalar, ixtisoslashgan yetkazib beruvchilar, xizmat ko'rsatuvchi provayderlar, turdosh tarmoqlardagi firmalar va ular bilan bog'liq institutlarning (masalan, universitetlar, standartlashtirish agentliklari, savdo uyushmalari) geografik to'planishidir. Klaster rivojlanishi modellari Silikon vodiysi va Italiya okruglari qiyoslamasi , Silikon vodiysi (AQSh) texnologik innovatsion tizimi va Italiya sanoat okruglari ("Uchinchi Italiya") qiyoslamasi hududiy o'sishning ikki xil, ammo muvaffaqiyatli yo'lini ko'rsatadi. Silikon vodiysi radikal innovatsiyalar va universitetlarning (Stenford, Berkli) faol roliga asoslangan modelni ifodalaydi. Bu yerda universitetlar sanoatga fundamental ilmiy tadqiqotlardan kelib chiqadigan loyihalarni taklif qilib, "agressiv pozitsiya"ni

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

egallaydi. Moliyaviy tayanch bo‘lib venchur kapitali tizimi xizmat qiladi, u investitsiyalarning yuqori daromadliligiga (ROI) yo‘naltirilgan va global miqyosda kengayish salohiyatiga ega bo‘lgan xatarli startaplarni qo‘llab-quvvatlashga tayyor. Italiya sanoat okruglari, aksincha, an’anaviy tarmoqlarda (poyabzal, mebel, to‘qimachilik) kichik va o‘rta biznesning muvaffaqiyatini namoyish etadi. Bu yerda innovatsiyalar "kombinator xarakter"ga ega — bu mavjud texnologiyalarni ajoyib dizayn va bozor bilimlari bilan uyg‘unlashtirishdir. Italiyada universitetlar bilan munosabatlar ko‘pincha passiv xarakterga ega, ilmiy tadqiqotlar esa biznes vositasi emas, balki madaniy hodisa sifatida qabul qilinadi. Venchur kapitali o‘rniga Italiya okruglari umumiy tadbirkorlik qarashlari va kooperatsiya tarmoqlariga tayanadi.

Ikki modelning institutsional muhitidagi farqlar jadvalda keltirilgan:

1.3.1-jadval

Silikon vodiysi va Italiya sanoat okruglarining klaster rivojlanish modeli bo‘yicha qiyosiy tahlili

Qiyoslash omili	Silikon vodiysi (AQSh)	Italiya sanoat okruglari
Innovatsiyalar asosi	Yangi ilmiy kashfiyotlar va R&D	Dizayn va texnologiyalar kombinatsiyasi
Universitetning roli	Loyihalar va startaplarning faol tashabbuskori	Kadrlarning passiv manbasi, biznes bilan sust aloqalar
Moliyalashtirish	Ixtisoslashgan venchur kapitali	O‘zaro ishonch tarmoqlari, mahalliy banklar
Xatar madaniyati	Muvaffaqiyatsizliklarga yuqori toqatlilik, "asoschi ruhi"	Barqarorlik va oilaviy davomiylikka yo‘naltirilganlik
Tarmoq aloqalari turi	Rasmiy shartnomalar, strategik alyanslar	Ijtimoiy bog‘liqlik, norasmiy kelishuvlar

Ushbu jadvalda dunyodagi ikki mashhur sanoat klaster modeli — Silikon vodiysi va Italiya sanoat okruglari o‘rtasidagi asosiy farqlar qiyosiy tarzda yoritilgan. Taqqoslash innovatsiyalar manbai, universitetlarning roli, moliyalashtirish mexanizmlari, xatar madaniyati hamda tarmoq aloqalari kabi muhim omillar asosida amalga oshirilgan.

Jadvaldan ko‘rinadiki, Silikon vodiysi modeli asosan ilmiy tadqiqotlar (R&D), yuqori innovatsion faoliyat va venchur kapitalga tayanadi. Bu yerda universitetlar startaplar va loyihalarning faol tashabbuskori sifatida muhim rol o‘ynaydi, shuningdek, xatarlarni qabul qilish darajasi yuqori.

Italiya sanoat okruglari esa ko‘proq an’anaviy ishlab chiqarish, dizayn va mahalliy hamkorlik asosida shakllangan. Bu modelda moliyalashtirish ko‘pincha mahalliy banklar va ijtimoiy ishonch tarmoqlariga bog‘liq bo‘lib, xatar madaniyati nisbatan ehtiyotkor va barqarorlikka yo‘naltirilgan.

Umuman olganda, jadval ikki xil klaster modelining — innovatsion (AQSh) va an’anaviy-kooperatsion (Italiya) yondashuvlari o‘rtasidagi asosiy farqlarni ko‘rsatib beradi.Ushbu farqlar klaster siyosati mahalliy kontekstni hisobga olishi kerakligini ta’kidlaydi. Masalan, Silikon vodiysining venchur

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

kapitali modelini Italiya okruglariga to‘g‘ridan-to‘g‘ri ko‘chirishga urinishlar, an’anaviy ishlab chiqarishning tor ixtisoslashgan nishalarida kutilayotgan daromadlilikning pastligi sababli ko‘pincha samarasiz bo‘ladi.

Sharqiy Osiyo tajribasi: Davlat rag‘batlantirishi va sanoat parklari

Xitoy va Janubiy Koreya modellari klasterlash jarayonlarini boshlash va qo‘llab-quvvatlashda davlatning hal qiluvchi rolini namoyish etadi. Bu mamlakatlarda klasterlar agrar jamiyatdan sanoat jamiyatiga sakrash imkonini beruvchi "siqilgan rivojlanish" vositalariga aylandi.

Xitoy: Maxsus iqtisodiy zonalar va eksport klasterlari

Xitoyning so‘nggi 30 yildagi iqtisodiy o‘sishi ko‘plab maxsus iqtisodiy zonalar (MIZ) va sanoat klasterlari yaratilishi bilan uzviy bog‘liqdir. MIZlar bozor institutlarini butun mamlakat miqyosida joriy etishdan oldin ularni sinab ko‘rish uchun "laboratoriya" bo‘lib xizmat qildi.

Xitoy modelining muvaffaqiyatini quyidagi omillar ta’minladi:

Bosqichma-bosqich va eksperimental yondashuv: Islohotlarni avval cheklangan zonalarda (masalan, Shenjen) joriy etish.

Diasporani jalb qilish: Yangi texnologiyalarni joriy etish uchun xitoy diasporasining kapitali va boshqaruv ko‘nikmalaridan foydalanish.

Global qiymat zanjirlariga integratsiya: Mehnat talab qiladigan sektorlarga e’tibor qaratib, asta-sekin kapital talab qiladigan va yuqori texnologiyali tarmoqlarga o‘tish.

Biroq, hozirgi bosqichda Xitoy muammolarga duch kelmoqda: past texnologiyali ishlab chiqarishdan innovatsion yetakchilikka o‘tish zarurati va o‘sib borayotgan ekologik cheklovlar. Shunde sanoat rayoni transformatsiyasi misoli shuni ko‘rsatadiki, qayta qurish jarayonida mavjud ishlab chiqarish zanjirlarini saqlab qolish, ya’ni eski zonalarni buzishni boshlashdan oldin firmalarni ixtisoslashgan joylarga ko‘chirish muhimdir.

Janubiy Koreya: Og‘ir sanoatdan innovatsion ekotizimlarga

Koreya Respublikasi tajribasi sanoat siyosatining aniq davriyligi bilan noyobdir. 1960-70-yillarda eksportga yo‘naltirilgan yengil sanoat uchun yirik sanoat parklari qurilishiga urg‘u berildi. 1970-yillarda hukumat "Og‘ir va kimyo sanoati drayvi"ni (HCI) boshlab, bog‘liq ishlab chiqarishlarni ixtisoslashgan kamarlarda (kemacoзlik, po‘lat, elektronika) to'pladi.

Koreya yondashuvining xususiyatlari:

Xususiy sektorga yo‘naltirilganlik: Davlat infratuzilma va imtiyozli kreditlashni ta’minladi, ammo korxonalarni boshqarish foyda olishga intiluvchi xususiy kompaniyalar (chebollar) qo‘lida qoldi.

Qo‘llab-quvvatlashni institutsionalizatsiya qilish: Rag‘batlantirish choralari qonun bilan mustahkamlandi, bu esa investorlar uchun shaffof muhit yaratdi.

"Yashil" klasterlar yo‘nalishida evolyutsiya: 2003-yildan boshlab milliy eko-sanoat parklari (EIP) dasturi ishga tushirildi, u bir korxonaning chiqindisi boshqasi uchun xomashyoga aylanadigan sanoat simbiozi tizimlarini yaratishga qaratilgan.

"Uchlamchi spiral" (Triple Helix) modeli va uning hududiy tatbiqi

"Uchlamchi spiral" (universitet — sanoat — davlat) konsepsiyasi butun dunyoda innovatsion klasterlarni tashkil etishning oltin standarti sifatida tan olingan. U sektorlar o‘rtasidagi chegaralar xiralashgan dinamik o‘zaro ta’sirni tasvirlaydi: universitetlar tadbirkorlikka o‘tadi, davlat venchur investor rolini o‘z zimmasiga oladi, sanoat esa amaliy fan bilan shug‘ullanadi.

O‘zaro ta’sir mexanizmlari

"Uchlamchi spiral" doirasida uchta makon ajratib ko‘rsatiladi:

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Bilimlar makoni: Tadqiqot resurslari va ta'lim dasturlarining kritik massasi.

Innovatsiyalar makoni: Texnologiyalar transferiga yordam beruvchi gibrid tashkilotlar guruhi (texnoparklar, inkubatorlar).

Konsensus makoni: Hudud, biznes va fan yetakchilari o'rtasida umumiy qarashni shakllantirish uchun strategik muloqot joyi.

Yevropa keyslarining qiyosiy tahlili: Breynport va Oulu

Yevropa tajribasi ushbu modelni amalga oshirishning qiziqarli namunalarini taklif etadi. Breynport mintaqasida (Eyndxoven, Niderlandiya) boshqaruvning "fond modeli" qo'llaniladi, u yerda maxsus tashkilot (Brainport Development) mintaqani rivojlantirishning uzoq muddatli strategiyalarini muvofiqlashtiradi. Oulu Innovatsiyalar Alyansida (Finlandiya) universitetlar mintaqaning texnologik kelajagini belgilashda ustun rol o'ynaydigan beshta "ilg'or soha" atrofidagi strategik alyansga urg'u berilgan.

Skandinaviya poytaxtlarida (Stokgolm, Xelsinki, Kopengagen) o'tkazilgan tadqiqot shuni tasdiqladiki, "Uchlamchi spiral" modelining erta joriy etilishi ushbu shaharlarga innovatsiyalar bo'yicha jahon yetakchilariga aylanish imkonini berdi. Osloda model kechroq joriy etilgan bo'lsa-da, sektorlar o'rtasidagi o'zaro hamkorlik rasmiylashtirilgandan so'ng innovatsion faollikning sezilarli o'sishi kuzatildi.

Sanoat siyosati va fiskal rag'batlantirish vositalari

Klasterlarni qo'llab-quvvatlash uchun mamlakatlar to'g'ridan-to'g'ri subsidiyalardan tortib soliq imtiyozlari va ixtisoslashgan infratuzilma yaratishgacha bo'lgan keng ko'lamli vositalardan foydalanadi.

Soliq rag'batlari va R&D

IHTT (OECD) ma'lumotlariga ko'ra, 34 ta a'zo mamlakatdan 26 tasi ITKI (R&D) uchun soliq imtiyozlarini taqdim etadi. Germaniyada 2020-yildan beri tadqiqotlar uchun soliq imtiyozlari to'g'risidagi qonun amal qilmoqda, u 2026-yilga borib kompaniyalarga 25% soliq kreditini olish uchun har yili 12 million yevrogacha R&D xarajatlarini e'lon qilish imkonini beradi. Janubiy Koreyada 2025-yilga borib "milliy strategik texnologiyalar" (yarimo'tkazgichlar, batareyalar) uchun imtiyozlarni R&D xarajatlarining 50% igacha kengaytirish rejalashtirilgan.

1.3.2-jadval

Rivojlangan mamlakatlarda moliyaviy qo'llab-quvvatlashning asosiy vositalari

Vosita	Tavsif va misol	Afzalliklari
R&D soliq krediti	Foyda solig'idan chegirma (Germaniya, Koreya, AQSh)	Xususiy investitsiyalarni rag'batlantiradi, byurokratiyani kamaytiradi
Pul grantlari (Cash Grants)	Investitsiya xarajatlarining bir qismini to'g'ridan-to'g'ri qoplash (Germaniyadagi GRW dasturi)	Depressiv hududlarda ishlab chiqarishni tashkil etish bosqichida juda muhim
Imtiyozli kreditlar	Davlat banklari (Germaniyadagi KfW) orqali past stavkali kreditlar	Klasterlardagi kichik va o'rta biznes uchun kapital qiymatini pasaytiradi

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Davlat kafolatlari	Kreditni qaytarmaslik xatarining 80% igacha davlat tomonidan qoplanishi	Garov bo‘lmagan taqdirda moliyalashtirish imkoniyatini osonlashtiradi

Ushbu jadvalda sanoat klasterlarini rivojlantirishda davlat tomonidan qo‘llaniladigan asosiy moliyaviy instrumentlar, ularning mazmuni va iqtisodiy afzalliklari keltirilgan. Jadval orqali turli mamlakatlar tajribasida keng qo‘llaniladigan vositalar — soliq imtiyozlari, grantlar, imtiyozli kreditlar va davlat kafolatlari — ning klaster rivojlanishidagi o‘rni ochib beriladi.

Jadvaldan ko‘rinadiki, R&D soliq kreditlari innovatsion faoliyatni rag‘batlantirib, xususiy sektor investitsiyalarini oshirishga xizmat qiladi. Pul grantlari (cash grants) esa ayniqsa yangi ishlab chiqarishni tashkil etish bosqichida, xususan iqtisodiy jihatdan sust rivojlangan hududlarda muhim ahamiyat kasb etadi.

Imtiyozli kreditlar orqali kichik va o‘rta biznes subyektlari uchun moliyaviy resurslar arzonlashadi, bu esa klaster ichidagi tadbirkorlik faoliyatini kengaytiradi. Davlat kafolatlari esa kredit olish imkoniyatlarini kengaytirib, garov ta’minoti yetarli bo‘lmagan korxonalar uchun muhim moliyaviy yordam vositasi hisoblanadi.

Umuman olganda, jadvalda keltirilgan moliyaviy vositalar klasterlarning investitsion jozibadorligini oshirish, ishlab chiqarishni kengaytirish va iqtisodiy barqarorlikni ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi.

Hududiy jipslashuv siyosati

Germaniyada "Hududiy iqtisodiy tuzilmalarni takomillashtirish bo‘yicha qo‘shma vazifa" (GRW) dasturi nomutanosibliklarni bartaraf etishning asosiy vositasi hisoblanadi. U tarkibiy jihatdan zaif hududlarga e’tibor qaratib, sifatli ish o‘rinlari yaratadigan yoki mehnat unumdorligini oshiradigan investitsiyalar uchun yuqori subsidiya stavkalarini taklif etadi. 2022-yildan boshlab ko‘mir sanoati va "eski" industriya transformatsiyasidan o‘tayotgan hududlarga (Rur hududi) alohida e’tibor qaratilmoqda.

"Yashil" iqtisodiyotga o‘tish va klasterlarning dekarbonizatsiyasi

Klaster siyosatidagi zamonaviy trend — eko-sanoat parklari va uglerod-neytral klasterlarga o‘tishdir. Bu nafaqat ekologik maqsadlar, balki resurs samaradorligini oshirishning iqtisodiy zarurati bilan ham bog‘liq.

Xitoy va Janubiy Koreyada eko-sanoat parklari dasturlari sanoat simbiozi energiya va chiqindilarni utilizatsiya qilish xarajatlarini sezilarli darajada kamaytirishi mumkinligini ko‘rsatdi. Buyuk Britaniyada HyNet North West klasteri vodorod ishlab chiqarish va uglerodni saqlash loyihalarini birlashtiradi, bu esa sanoat korxonalari guruhiga dekarbonizatsiyaning qimmat infratuzilmasidan birgalikda foydalanish imkonini beradi.

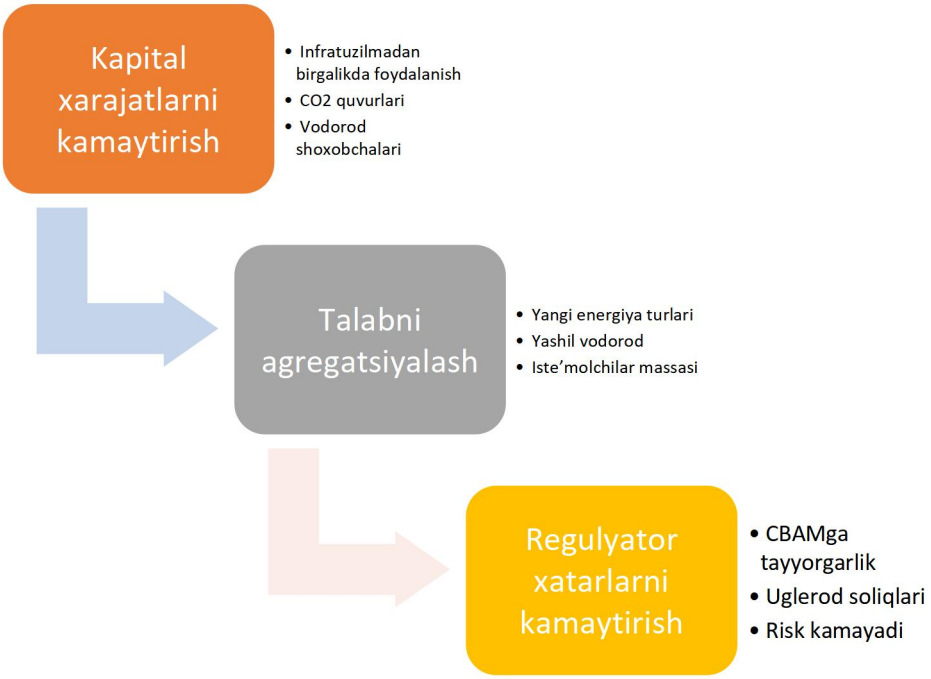
"Yashil" klasterlashning asosiy afzalliklari:

Kapital xarajatlarni (CAPEX) kamaytirish: Infratuzilmadan (CO_2 quvurlari, vodorod quyish shoxobchalari) birgalikda foydalanish.

Talabni agregatsiyalash: Energiyaning yangi turlari (yashil vodorod) uchun iste’molchilarning kritik massasini yaratish.

Regulyator xatarlarni kamaytirish: Transchegaraviy uglerod soliqlari (CBAM) joriy etilishiga tayyorgarlik ko‘rish.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Klaster siyosatini amalga oshirishdagi xatolar, tuzoqlar va saboqlar

Mashhurligiga qaramay, klaster siyosati ko‘pincha muvaffaqiyatsizlikka uchraydi. Tadqiqotchilar aralashuvning uchta muhim sohasini ajratib ko‘rsatadilar: nishonga olish (tarmoqni tanlash), dozalash (qo‘llab-quvvatlash hajmi) va tayming (aralashuv vaqti).

"G‘oliblarni tanlash" muammosi

Eng katta xatolardan biri — hududda hech qanday tarixiy shart-sharoitlar yoki qiyosiy ustunliklar bo‘lmagan sohada noldan klaster yaratishga urinishdir. Hukumatlar ko‘pincha olimlar yoki tadbirkorlarning kritik massasi bo‘lmagan joyda biotexnologiyalar yoki nanotexnologiyalarga milliardlab mablag‘ sarflab, Silikon vodiysini ko‘chirishga intiladi.

Solyndra keysi va sanoat siyosati uchun saboqlar

Yarim milliard dollardan ortiq davlat kafolatlarini olib, bankrot bo‘lgan Amerikaning Solyndra kompaniyasi muvaffaqiyatsizligi butun klasterni qo‘llab-quvvatlash o‘rniga bitta firmani nishonga olish xavfining klassik namunasiga aylandi. Saboq shundan iboratki, siyosat bitta favoritni tanlashga emas, balki bir nechta o‘yinchilar raqobatlashadigan ekotizimni yaratishga yo‘naltirilgan bo‘lishi kerak.

Xulosa va takliflar : Xulosa qilib aytganda, hududiy iqtisodiy o‘sishni ta’minlashda klasterlash va sanoat ixtisoslashuvi zamonaviy iqtisodiy siyosatning muhim strategik yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Klasterlashuv korxonalar, ilmiy-tadqiqot institutlari va infratuzilma subyektlari o‘rtasidagi integratsiyani kuchaytirib, innovatsion rivojlanish, ishlab chiqarish samaradorligi hamda hududiy raqobatbardoshlikni oshirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, sanoat ixtisoslashuvi hududlarning tabiiy-iqtisodiy salohiyatidan samarali foydalanish imkonini yaratib, eksport hajmini kengaytirish, yangi ish o‘rinlari yaratish va iqtisodiy tarkibiy transformatsiyani jadallashtirishda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi. Shuningdek, hududiy iqtisodiyotning tarkibiy holatini baholashda lokalizatsiya koeffitsiyenti, Xerfindal–Xirshman indeksi, entropiya indeksi hamda milliy o‘rtachalashtirish koeffitsiyenti kabi statistik ko‘rsatkichlardan foydalanish ixtisoslashuv va diversifikatsiya darajasini aniqlashda katta ahamiyatga ega. Ushbu indikatorlar hududlarning iqtisodiy tarkibini chuqur tahlil qilish, tarmoqlar konsentratsiyasini

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

baholash hamda istiqbolli rivojlanish yo'nalishlarini belgilash imkonini beradi. Natijada, klasterlash va sanoat ixtisoslashuvini ilmiy asosda tashkil etish hududiy iqtisodiyotni barqaror va muvozanatli rivojlantirishning muhim sharti sifatida namoyon bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Krugman, P. (1991). *Geography and trade*. Cambridge, MA: MIT Press.
2. Herfindahl, O. C. (1950). *Concentration in the U.S. steel industry* (Doctoral dissertation). New York: Columbia University.
3. Shannon, C. E. (1948). A mathematical theory of communication. *Bell System Technical Journal, 27*(3), 379–423.
4. Thünen, J. H. von. (1966). *Isolated state: An English edition of Der isolierte Staat*. Oxford: Pergamon Press. (Original work published 1826).
5. Weber, A. (1929). *Theory of the location of industries*. Chicago: University of Chicago Press. (Original work published 1909).
6. Christaller, W. (1966). *Central places in southern Germany*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall. (Original work published 1933).
7. Smith, A. (2007). *An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations*. Lausanne: MetaLibri. (Original work published 1776).
8. Ricardo, D. (2004). *On the principles of political economy and taxation*. Mineola, NY: Dover Publications. (Original work published 1817).
9. Heckscher, E. F., & Ohlin, B. (1991). *Heckscher-Ohlin trade theory*.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.